

ПСИХОЛОГІЯ В УМОВАХ КРИЗИ ЗНЕОСОБЛЕНОГО БУТТЯ

Володимир САБАДУХА

Copyright © 2014
УДК 159.9.019.2

Постановка проблеми. Незважаючи на інтенсивний розвиток психології, спостерігаємо брак конструктивних ідей щодо місця та ролі психолога в сучасних умовах знеособленого буття людини. Найбільше нині, як і раніше, науковцями опрацьовується ідея успішного пристосування людини до соціуму, причому головно на основі новітніх технологій маніпулювання її поведінкою та свідомістю. Центрація особи на матеріальному достатку руйнує її духовні надбання, посилює загрозливі тенденції до знеособлення, і тому не дивно, що людство наприкінці ХХ століття опинилося у стані глобальної антропологічної катастрофи. Проте певна частина професійних психологів не виправдано спрощено ставляться до свого призначення в суспільстві. Одну із причин цієї драматичної, а, можливо, й трагічної, ситуації вбачаємо у їхній архаїчній Я-концепції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У гуманітарних науках набуває поширення поняття “Я-концепція”. В українській психології наукове уявлення про неї конструктивно розробляє наукова школа А.В. Фурмана [див. 4–7; 21]. Основні теоретичні положення стосовно Я-концепції особистості, що сформульовані у її лоні, цілком аргументовано співпадають з нашим філософським осмисленням. Зокрема, уявлення людини про свої можливості (внутрішня сторона Я-концепції) формуються в органічному взаємозв’язку з її образами про своє призначення у світі (зовнішня сторона Я-концепції).

Таке розуміння цього феномену суголосне із підходом О.Є. Фурман (Гуменюк) про *самотворення позитивно-гармонійної Я-концепції* [4, с. 239–300; 21, с. 182–249], котра витлумачує останню як “складну динамічну систему уявлень людини про себе як про суб’єкта, особистість, індивідуальність та

універсум діяльності у взаємозв’язку і взаємодоповненні її когнітивного (Я-образ), емоційно-оцінкового (Я-ставлення), вчинково-креативного (Я-вчинок) і спонтанно-духовного (Я-духовне) компонентів...” [21, с. 188]. Наведене визначення співпадає із нашим розумінням Я-концепції, оскільки її внутрішня сторона характеризується Я-образом і Я-ставленням, а зовнішнє формовиявлення – Я-вчинком і Я-духовним.

Безумовно, внутрішній аспект Я-концепції та її зовнішнє оприявлення можуть бути самостійними лише теоретично, оскільки реально між ними існує органічний взаємозв’язок. На нашу думку, актуальним на сьогодні є пізнання Я-концепції в контексті уявлення людини про своє призначення в цьому світі й локалізованому соціумі зокрема, яке охоплює ставлення її до довкілля, власної професійної діяльності, її результатів, до виконання своїх громадянських обов’язків (учинково-креативна складова – Я-вчинок, і спонтанно-духовна – Я-духовне). Запропонований підхід дозволяє поставити проблему: якою має бути Я-концепція психолога у цьому, майже наскрізь знеособленому, світі, щоб він реально зменшував психологічний дискомфорт і соціальний хаос в українському суспільстві.

Мета дослідження: висвітлити Я-концепцію психолога в умовах кризи знеособленого буття людини та вказати на чинники її збагачення. Це передбачає розв’язання таких **завдань:** по-перше, вивчити погляди психологів на роль і призначення психології в життєдіяльності людини та соціумі; по-друге, відшукати концепт, що перебуває у підґрунті модерних і постмодерних психологічних теорій і заважає психологам займати конструктивну позицію в суспільстві; по-третє, з’ясувати, за яких умов

психологи зможуть ефективно впливати на самосвідомість громадян.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Попри здобутки найвідоміших дослідників історії психології та психології особистості (Т. Лірі, Л. Хьєлл і Д. Зіглер, Д. Шульц і С. Шульц), українських (О.М. Раєвський, В.А. Роменець, П.А. М'ясоїд та ін.), російських (П.Я. Гальперін, А.Н. Ждан, Т.Д. Марцинковська, А.В. Петровський, М.Г. Ярошевський), у свідомості психологів владарюють більше розгубленість і страх перед знеособленою дійсністю, аніж відрефлексована та удіяльнена відповідальності за духовний стан розвитку людини й українського суспільства. Побіжність філософської рефлексії стосовно призначення психології вказує на те, що ця проблема недостатньо усвідомлена фахівцями – як теоретиками, так і прикладниками.

Певним еквівалентом уявлення про місію особистості у світі сьогодні є поняття “мета”. Л. Хьєлл і Д. Зіглер пишуть таке: “Основна мета сучасної психології особистості – пояснити з позиції науки, чому люди поводять себе так, а не інакше” [23, с. 20]. На перший погляд, видається, що запропоноване розуміння мети психології відповідає потребам людини. Проте насправді вона редукована лише до пізнання її поведінки, тоді як психологія має орієнтувати особу на інтелектуальне, соціальне і духовне вдосконалення, сформулювати в неї ідеал та шляхи його культурного досягнення.

У психологів, імовірно, сформувалися побоювання щодо об'єктивного дослідження власної місії в суспільстві й ролі особистості зокрема, які дорого коштують соціуму й урешті-решт самій психології як науці. Людство опинилося у стані глобальної антропологічної катастрофи: “У самій психології має місце певний опір процесу “об'єктивації” особистості: деякі психологи доводять, що спроби в цьому зорієнтуванні можуть зайти занадто далеко, а це загрожує руйнації уявлень про унікальність і складність людської натури” [23, с. 20]. Подібний висновок аргументований тим, що пошук об'єктивного в особистості може зруйнувати уявлення про унікальність людської природи, що фактично є відмовою від наукового статусу психології.

Друга мета психології, з погляду Л. Хьєлла і Д. Зіглера, – це “допомагати людям отримувати більше задоволення від життя” [23, с. 21]. Отож виходить, що психологія має робити людину рабом своїх задовольень, які зрештою

й стають епіцентром її життя. Вочевидь справді людина має право на особисте щастя, але орієнтація тільки на задоволення ніколи не зробить її щасливою, бо відомо, що чим більше людина їх прагне, то тим більше від них віддаляється. За такого підходу призначення психології збігається із призначення науки взагалі, коли не враховується її специфіка як гуманітарної науки. Подібного висновку дотримується й П. М'ясоїд [10, с. 21]. На наш погляд, місія психології зовсім інша, ніж призначення природничих і технічних наук, – допомогти людині розвивати свій духовний потенціал і, зокрема, свої сутнісні сили [див. 14–16]. Тим більше, що “під гаслом “Даєш практику”, – пише О. Асмолов, – ми женемо поп-психологію в маси. Істинним є те, що потрібно, а потрібно те, що продається” [1, с. 89]. Отож замість того, щоб допомагати інтелектуальному та психологічному розвитку людини, психологія активно сприяє її дезінтеграції. Психологія, за висновком Б. Братуся, стала не наукою, а товаром, знаряддям маніпуляцій [26, с. 16]. Не лише стаття А. Сурмави [17], а й публікація методолога В. Розіна [13] констатували парадигмальну кризу психології на пострадянському просторі.

Істотний крок до переосмислення ролі та призначення психолога в українському суспільстві здійснено П.А. М'ясоїдом й А.В. Фурманом. Петро Андрійович, обстоюючи уявлення про місію психологічної науки в демократичному суспільстві, справедливо критикує сучасну українську психологію за те, що вона продовжує головню виконувати ідеологічні функції [10, с. 6]. І це певною мірою природно: “свідомість психолога-теоретика ґрунтується на значеннях, зміст яких задається ідеологією суспільства” [10, с. 23]. Однак він не вказує, на яких саме парадигмах та ідеологемах базується свідомість психологів-науковців. Одночасно цінним у його роздумах є те, що він намагається переосмислювати місію психолога й психології в контексті концепції Єдності Людини й Світу [10, с. 6].

Розвиваючи основні положення статті Петра М'ясоїда, А.В. Фурман у 2004 році першим відкрито заявив: у Храмі української психологічної науки безлад, у якому призначення психолога зведено до двох основних функцій – до самовихвалювання, тобто до артикуляції виняткової ролі психології в соціальному та індивідуальному житті, і до адміністрування, коли “психологія опинилася в ганебному хорі,

який славить вищих посадовців” [22, с. 7]. На думку Анатолія Васильовича, українська психологія взяла участь у “святі” “науково припудреного лукавства” [22, с. 10], тоді як суспільство опинилося в затяжній кризовій ситуації. Звідси постає головне завдання соціо-гуманітарної думки: – активне протистояння будь-якому обману. “Психологи, а тим більше соціологи, не мають професійного права підтримувати лукавство у будь-яких формах – політичних, економічних, управлінських, соціальних, наукових, суто групових чи індивідуальних” [22, с. 9]. Отож варто все називати своїми іменами, вдруге відкриваючи закон найменування. Уперше, як відомо, його сформулював у 1990 роках М.К. Мамардашвілі. Аналізуючи причини деградації Радянського Союзу, він зазначив: “Є закон найменування власним ім’ям, закон іменування. Він – умова історичної сили, елемент її форми. А ця умова не виконувалась” [9, с. 181]. Радянська компартійна і наукова еліти проігнорували його, результатом чого і став розвал СРСР.

Незважаючи на актуальність публікацій П.А. М’ясоїда та А.В. Фурмана, серйозної дискусії щодо місця та ролі психології в українському суспільстві не відбулося. Загальною вадою української психології є те, що вона у персональному вимірі відокремилась від суспільних проблем, не відчуває своєї відповідальності за духовні засади соціального повсякдення, а точніше – за особистісне начало. Вочевидь психологія ще “не доросла” до ґрунтовної методологічної рефлексії над продуктами й результатами власної діяльності, адже зусилля українських та російських психологів (П.А. М’ясоїд, А.В. Фурман та ін.) щодо переосмислення місії психології в сучасному світі не були підтримані широким науковим загалом.

Тому нагальним питанням є з’ясування філософських причин пасивної позиції гуманітаріїв, першочергово психологів, у духовно зорієнтованому суспільному виробництві. П.І. Блонський ще у 1928 році дійшов висновку, що жодне експлуататорське суспільство не потерпить такої психології, яка розкриває таємницю людської поведінки [2]. А це означає, що науковцям-психологам можна вивчати лише те, що дозволяє політична еліта.

Філософським концептом, на якому розбудовано модерну й постмодерну гуманітарну науку й психологію зокрема, на наше переконання, є твердження: “кожна людина –

особистість”. Критику цього концепту подано у нашій монографії [14]. Тут тільки вкажемо на те, що він сформувався стихійно в епоху Просвітництва та під час Великої французької революції, а потім набув філософсько-теоретичного обґрунтування у праці М. Штирнера “Єдине та його власність” (1845) [24]. Маючи парадигмальний статус, указаний концепт прийнятий науковим співтовариством без будь-якого логічного, змістового обґрунтування [8, с. 61, 131]. Однак парадигми можуть носити не лише революційний, але й консервативний характер, тобто гальмувати розвиток науки [8, с. 62; 19; 20].

В епоху модерну концепт “кожна людина – особистість” був поширений на будь-яку психічно здорову людину. Поняття “особистість” було змістовно зближено із поняттям “індивід”, що суперечить принципу розвитку, який стверджує, що “суцце у його повноті не є спочатку, а тільки поступово витворюється у процесі становлення...” [18, с. 151]. Проти ототожнення понять “особистість” й “індивід” ще на початку епохи модерну виступив Ф. Шіллер: людина є “спершу індивід, ніж особистість”, особистість – це абсолют, до якого має розвиватися людина. Отже, за Шіллером, індивід починається з безпосереднього (тілесного) буття й може піднятися до інтелектуально-психологічної безкінечності – особистості.

Названий концепт заперечував християнське розуміння особистості як принципу буття (А. Августин), що сприяло появі спотвореного абсолюту: кожна людина була проголошена особистістю, а ще точніше – людина стала Богом. Б. Вишеславцев з цього приводу зазначив: “Неможливо позбавитися Абсолютного: коли його заперечують в істинній формі, воно виявляється в іншій хибній формі” [3, с. 304]. Цей процес деградації особистості як Абсолюта проти своєї волі висловив М. Штирнер: “Старому “шануйте Бога” відповідає сучасне “шануйте людину”. Я пропоную шанувати себе самого” [24, с. 126]. Так від особистості як Абсолюта й принципу буття модерна філософія й психологія дійшла до кожного смертного. У підсумку концепт “кожна людина – особистість” став апологетикою індивідуалізму та філософською основою діяльності посередньої людини й донині є формальним розв’язком проблеми особистості.

Людинознавство, оголосивши кожного індивіда особистістю, зрівняло усіх, а відтак призупинило процес розвитку людини, перетвори-

лося в модерну форму філософського номіналізму. До того ж це ототожнило зовнішнє і внутрішнє: між політичною, правовою, моральною вимогою рівності всіх людей, з одного боку, й актуальним рівнем розвитку людських здібностей, – з іншого, що є логічно необґрунтованим. Попри те, що саме в епоху модерну *запанувала посередня людина* із “свідомістю взагалі”. Осмислюючи проблеми масової свідомості, К. Ясперс зазначає, що для мас головне значення мала “*фіксація рівності*” [25, с. 314]. Людині маси було потрібно філософське обґрунтування свого знеособленого існування. На основі цього концепту здійснювалося виховання юні в напрямку рівності в небутті. Насправді за ширмою гуманності його змісту приховане як бажання посередньої людини до панування, так і її інтелектуально-психологічна обмеженість й небажання внутрішньо вдосконалюватися.

Подальше панування цього концепту в гуманітарних науках загрожує остаточній деградації людства. Цей концепт, з одного боку, заперечує ідеї Конфуція, Платона, Аристотеля та християнства стосовно інтелектуальної та соціально-психологічної ієрархії, а з іншого – абсолютизує принцип політичної, правової та моральної рівності. Ідейно-політичний потяг народних мас до рівності був реалізований епохою Просвітництва й Великою французькою революцією, однак спрощено й формально. Концепт “кожна людина – особистість” є продуктом колективного підсвідомого і відіграє стосовно народних мас роль симулякра. Як не парадоксально, але сучасна психологія характеризується антиособистісністю передовсім тому, що кожну людину розглядає як особистість за рівнем розвитку її внутрішнього світу та здібностей. Відбулася певна підміна понять. Так немає підстав заперечувати, що до кожної людини слід ставитися як до особистості, хоча це не означає, що за рівнем розвитку внутрішніх рис-якостей будь-хто досягає у своєму розвитку рівня особистості.

Проголосивши кожного індивіда особистістю, філософія і психологія знищили ідеал, а тому, головню через те, що святе місце порожнім не буває, людина маси проголосила себе взірцем. Досліджуючи зв'язки між людиною маси та особистістю, К. Ясперс висновує, що масова людина має потребу підняти свою посередність до загальнолюдського рівня [25, с. 314]. Філософія і наука фактично виконують сьогодні приховане соціальне замовлення панівної еліти, що складається із людини посе-

реднього рівня розвитку сутнісних сил: виходить, що народному загалу не потрібна особистість, а потрібна посередня особа. Воднораз у суспільстві існує табу на особистісне, хоча публічно проголошується, що кожна людина – особистість. Однак очевидно, що рівність із психологічного та соціального погляду – це різні речі: безпідставно соціально-політичне настановлення щодо рівності громадян переносити на інтелектуально-психологічні якості людини. Сутнісна рівність людей полягає в тому, що всім відкрите моральне життя і шлях до духовного вдосконалення, а з погляду концепції рівнів розвитку сутнісних сил – до особистісного щабля зрілості.

Причини свідомих і підсвідомих страхів психологів, що успадковані від філософів, знаходяться у спонуканнях, а точніше – у небажанні брати на себе інтелектуальну та моральну відповідальність за стан духовної атмосфери в суспільстві. Популярна психологія стала служницею посередньої людини, політиків безособистісного рівня розвитку сутнісних сил. Крім того, пасивна професійна та громадянська позиція психологів дорого вартують людству й українському суспільству зокрема.

Тенденційно Я-концепція професійних психологів, передусім практичних, в умовах безособистісної парадигми буття людини вирізняється пасивністю, неконструктивністю і навіть зоднаковінням, що підтверджують такі емпіричні факти: 1) позиція невтручання в суспільні проблеми й процеси; 2) обстоювання пристосовницької ідеології: якщо не можна змінити обставини, то треба змінитися самому, тобто перетворитися на маніпуляторів-наставників; 3) їх активна участь у таких сферах діяльності, якими вони не мають права займатися – реклама, піар технології; скажімо, іміджмейкерство в політичних кампаніях 2004, 2006 років в Україні стало причиною психічних аномалій в українському суспільстві, що врешті-решт призвело до масової зневіри й апатії населення до політиків; 4) навчання інших того, якою в них має бути Я-концепція, утім самі психологи не повно рефлексують ситуацію щодо власної місії в суспільстві.

Отже, психологи разом із філософами опинилися в інтелектуальному й соціальному полоні посередньої людини, не змогли запропонувати більш гуманної концепції людського повсякдення, а тому несуть професійну, моральну й метафізичну відповідальність за антигуманний характер знеособленого буття

громадян і за глобальну антропологічну кризу. Натомість з історії науки відомо, що гуманітарії відіграють провідну роль у суспільствотворенні лише тоді, коли здатні запропонувати ідеї, які конструктивно впливають на процес життєдіяльності людини й суспільства, а саме, з одного боку, спроможні дати відповідь на екзистенційні проблеми людського буття, з іншого – допомогти розбудувати більш гуманні форми реальної квітальності.

У цьому контексті розмірковувань філософською основою діяльності психолога може стати пропонована нами концепція чотирьох рівнів розвитку сутнісних сил людини [14]. Її зміст полягає в наступному. Індивід у процесі соціалізації проходить певні стадії розвитку: залежна людина, посередня, особистість і геній. Одна людина, докладаючи до себе зусилля, розвивається до рівня особистості, а інша залишається на залежному чи посередньому шаблі. Сьогодні, на жаль, пріоритет у людській спільноті належить посередній людині, яка не здатна спонукатися інтересом цілого. Концепт “кожна людина – особистість” віддає пріоритет зовнішньому перед внутрішнім: у зовнішній (економічній, соціальній, політичній, правовій) діяльності кожна людина є особистістю та вимагає відповідного ставлення, але водночас за повнотою розвитку внутрішнього потенціалу далеко не кожна особа є особистістю. І далі. Обстоювана нами концепція не зліквідує право людини бути суб’єктом діяльності й особистістю в економічному, соціальному, політичному, правовому відношеннях, але аргументовано доводить, що за рівнем розвитку своїх сутнісних сил не кожна людина сягає рівня особистості, а тому уможливорює розробку “різних психологій” – залежної людини, посередньої, особистості та генія. Водночас вона закладає підвалини нової парадигми дослідження, дозволяє сформулювати механізми духовного вдосконалення людини й суспільства, у тому числі й вивчення Я-концепції психолога в умовах нагальності трансформації безособистісної парадигми буття в особистісну, вказує напрям збалансованого розвитку людини і соціуму.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК

1. Психолог – це своєрідний “барометр” духовної атмосфери у конкретному суспільстві, що гранично є особистісною чи знеособленою. Разом із філософом він має нести

професійну, моральну, метафізичну відповідальність за наявність у суспільстві критичної маси особистостей та особистісний напрям розвитку людини й громадянського загалу. Психолог має бути помічником філософа в розбудові особистісної парадигми буття людини. Його соціальним завданням є утворення особистісної, шляхетної аури повсякдення, а також протистояння використанню технологій маніпулювання. Без активної участі психологічного співтовариства людство нездатне вийти за межі безособистісної парадигми життя.

2. Психологи мають взяти активну участь у відродженні ієрархічного розуміння інтелектуально-психологічного потенціалу людини. Вони, звісно, разом із філософами, покликані сформулювати соціальне замовлення на індивіда особистісного рівня розвитку сутнісних сил, уміти розвивати здібності людини й створювати атмосферу особистісного порозуміння в суспільстві. Концепція сутнісних сил людини (залежної, посередньої, особистості, генія) відкриває перед психологами нові обрії діяльності як у дослідженні внутрішнього світу особи, так і зовнішніх аспектів її буття.

3. Психологи своєю повсякденною діяльністю повинні унеможливити використання психологічного знання для маніпулювання психікою людини в рекламі, у виборчих кампаніях. Свідомість людини має бути недоторканою цінністю. Будь-яка реклама має проходити психологічну експертизу. Психолог, який бере участь у маніпулятивних технологіях, мусить знати, що він не лише сприяє деградації інших людей, а й сам деградує і як людина, і як професіонал.

4. Поки що психолог у школі є помічником вчителя. Концепція сутнісних сил дозволяє теоретично обґрунтувати трансформацію безособистісної моделі навчально-виховного процесу в альтернативно-варіативну. Звідси метою й результатом професійної діяльності психолога в школі має бути виховання індивіда особистісного рівня розвитку сутнісних сил. Психолог в суспільстві й школі – це реальний помічник тим, хто хоче розвивати свій людський потенціал, але не знає й не володіє механізмами його використання і збагачення. Психолог – це також самісне уособлення концепції чотирьох рівнів розвитку сутнісних сил, а тому власним способом життя він доводить дієвість цієї концепції.

5. Психологу має належати фундаментальна роль у зреалізуванні механізму об’єктивного використання концепції сутнісних сил людини

для добору керівних кадрів держави. Поки що кадри добираються на принципах кумівства, особистій відданості, партійній приналежності тощо. Держава й нація дорого платять за подібні “механізми”. Тому й маємо двадцять два роки державної деградації. Концепція сутнісних сил спроможна створити каркас кадрової політики. По-перше, всі громадяни мають бути поінформованими щодо гуманістичного змісту обстоюваної нами концепції й створена особистісна атмосфера в суспільстві. По-друге, всі політики, державні службовці мусять проходити інтелектуально-психологічне тестування, яке має визначити рівень розвитку їхніх сутнісних сил. (Про необхідність влаштування іспитів для претендентів на державні посади писав ще Платон: “А того, хто завжди витримував випробування – і в дитинстві, і в юності, і в зрілому віці, виходячи з усього неушкодженим, того якраз і слід призначати правителем та охоронцем держави...” [11, с. 103]). По-третє, у суспільстві треба розробити правові механізми використання психологічних тестів, які перешкоджатимуть тим кандидатам на державні посади і на їх політичну діяльність, які об’єктивно за рівнем розвитку своїх сутнісних сил не здатні спонукатись інтересом нації; скажімо, наявність вищої освіти, наукових ступенів, популістський рейтинг не можуть бути перепусткою до вищих ешелонів влади. По-четверте, найважливішим і найоб’єктивнішим критерієм оцінювання здібностей кандидата на державну посаду є продукти його попередньої діяльності; до того ж суспільне зреалізування сутнісних сил політиків та державних посадовців має бути предметом пильної уваги ЗМІ, громадської думки.

1. Асмолов А.Г. Назад – к методологии психологии / А.Г. Асмолов // Вопросы психологии. – 2004. – №3. – С. 89–90.

2. Блонский П. Как я стал педагогом / П. Блонский // Учительская газета. – 1991. – № 25.

3. Вышеславцев Б.П. Вечное в русской философии // Вышеславцев Б.П. Этика преображенного Эроса / Б.П. Вышеславцев. – М.: Республика, 1994. – С.154–351.

4. Гуменюк О. Психология інноваційної освіти: теоретико-методологічний аспект: Монографія. – Тернопіль: Економічна думка, 2007. – 385 с.

5. Гуменюк О. Особливості ситуативного та вікового розвитку Я-концепції / О. Гуменюк // Психологія і суспільство. – 2005. – №1. – С. 46–62.

6. Гуменюк О. Соціальний формат розвитку Я-концепції / О. Гуменюк // Психологія і суспільство. – 2004. – №3. – С. 82–90.

7. Гуменюк О. Я-концепція у пліні соціального довкілля / О. Гуменюк // Психологія і суспільство. – 2004. – №2. – С. 125–143.

8. Кун Т. Структура научных революций / Т. Кун; пер. с англ. И.З. Налетова; общ. ред. и посл. С.Р. Микулинского и Л.А. Марковой. – 2-е изд. – М.: Прогресс, 1977. – 300 с.

9. Мамардашвили М. Как я понимаю философию / М. Мамардашвили. – М.: Прогресс, 1990. – 368 с.

10. М’ясоїд П. Наука і практика у роботі психолога / П. М’ясоїд // Психологія і суспільство. – 2004. – №3. – С. 5–74.

11. Платон. Держава / Платон; пер. с давньогр. Д. Коваль. – К.: Основи, 2005. – 355 с.

12. Психология XXI века. Пророчества и прогнозы (круглый стол). Вопросы психологии. – 2001. – №1. – С. 3–35.

13. Розин В.М. Психология на перепутье (виртуальный диалог психолога с методологом) / В.М. Розин // Вопросы философии. – 2010. – №11. – С. 92–104.

14. Сабадуха В.О. Українська національна ідея та концепція особистісного буття / В.О. Сабадуха. – Івано-Франківськ: Фоліант, 2011. – 176 с.

15. Сабадуха В. Я-концепція філософа, або протест проти постмодерної безвідповідальності філософії перед світом / В. Сабадуха // Практична філософія. – 2010. – № 1. – С. 100–110.

16. Сабадуха В.О. Місце та роль шкільного психолога в сучасному виховному процесі / В.О. Сабадуха, О.Ф. Гречаний // Освіта Донбасу. – 2004. – №3–4. – С. 67–72.

17. Сурмава А.В. Психологический смысл исторического кризиса / А.В. Сурмава // Вопросы психологии. – 2004. – №3. – С. 71–85.

18. Франк С.Л. Реальность и человек: Метафизика человеческого бытия / С.Л. Франк. – Париж: 1956. – 416 с.

19. Фурман А.В. Методология парадигмальных исследований в социальной психологии: [монография] / Анатолий В. Фурман. – К.: Институт политической і соціальної психології, 2013. – 100 с.

20. Фурман А.В. Парадигма як предмет методологічної рефлексії / Анатолий В. Фурман // Психологія і суспільство. – 2013. – №3. – С. 72–85.

21. Фурман А.В. Психология Я-концепції / А.В. Фурман, О.Є Гуменюк. – Львів: Новий Світ-2000. – 2006. – 360 с.

22. Фурман А. Наука і практика у роботі психолога, соціолога: між правдою й лукавством / А. Фурман // Психологія і суспільство. – 2004. – № 4. – С. 7–12.

23. Хьелл Л. Теории личности (Основные положения, исследования и применение) / Л. Хьелл, Д. Зиглер. – СПб: Питер, 1999. – 608 с.

24. Штирнер М. Единственный и его собственность / М. Штирнер. – Харьков: Основа, 1994. – 559 с.

25. Ясперс К. Смысл и назначение истории / К. Ясперс. – М. 1994. – 527 с.

REFERENCES

1. Asmolov A.G. Nazad – k metodologii psikhologii / A.G. Asmolov // Voprosih psikhologii. – 2004. – №3. – S. 89–90.

2. Blonskiy P. Kak ya stal pedagogom / P. Blonskiy // Uchitel'skaya gazeta. – 1991. – № 25.

3. Vihsheslavcev B.P. Vechnoe v russkoj filosofii // Vihsheslavcev B.P. Ehtika preobrazhennogo Ehrosa / B.P. Vihsheslavcev. – M.: Respublika, 1994. – S.154–351.

4. Gumenyuk O. Psikhologiya innovatsiynoi osviti: teoretiko-metodologichnij aspekt: Monografiya. – Ternopilj: Ekonomichna dumka, 2007. – 385 s.

5. Gumenyuk O. Osoblivosti situativnogo ta vikovogo rozvitku Ya-koncepcii / O. Gumenyuk // Psikhologiya i suspiljstvo. – 2005. – №1. – S. 46–62.

6. Gumenyuk O. Socialjnij format rozvitku Ya-koncepcii / O. Gumenyuk // Psikhologiya i suspiljstvo. – 2004. – №3. – S. 82–90.

7. Gumenyuk O. Ya-koncepciya u plini socialjnogo dovkillya / O. Gumenyuk // Psikhologiya i suspiljstvo. – 2004. – №2. – S. 125–143.

8. Kun T. Struktura nauchnikh revolucij / T. Kun; per. s angl. I.Z. Naletova; obth. red. i posl. S.R. Mikulinskogo i L.A. Markovoj. – 2-e izd. – M.: Progress, 1977. – 300 s.

9. Mamardashvili M. Kak ya ponimayu filosofiyu / M. Mamardashvili. – M.: Progress, 1990. – 368 s.

10. M'yasoid P. Nauka i praktika u roboti psikhologa / P. M'yasoid // Psikhologiya i suspiljstvo. – 2004. – №3. – S. 5–74.

11. Platon. Derzhava / Platon; per. s davnjogr. D. Kovalj. – K.: Osnovi, 2005. – 355 s.

12. Psikhologiya XXI veka. Prorochestva i prognozih (kruglihyj stol). Voprosih psikhologii. – 2001. – №1. – S. 3–35.

13. Rozin V.M. Psikhologiya na pereputje (virtualjnij dialog psikhologa s metodologom) / V.M. Rozin // Voprosi filosofii. – 2010. – №11. – S. 92–104.

14. Sabadukha V.O. Ukrainsjka nacionaljna ideya ta koncepciya osobistisnogo buttya / V.O. Sabadukha. – Ivano-Frankivsk: Foliant, 2011. – 176 s.

15. Sabadukha V. Ya-koncepciya filosofa, abo protest proti postmodernej bezvidpovidalnosti filosofii pered svitom / V. Sabadukha // Praktichna filosofiya. – 2010. – №1. – S. 100–110.

16. Sabadukha V.O. Misce ta rolj shkiljnogo psikhologa v suchasnomu vikhovnomu procesi / V.O. Sabadukha, O.F. Grechaniy // Osvita Donbasu. – 2004. – №3–4. – S. 67–72.

17. Surmava A.V. Psikhologicheskij smisl istoricheskogo krizisa / A.V. Surmava // Voprosi psikhologii. – 2004. – №3. – S. 71–85.

18. Frank S.L. Realjnostj i chelovek: Metafizika chelovecheskogo bihtiya / S.L. Frank. – Parizh: 1956. – 416 s.

19. Furman A.V. Metodologiya paradigmalnikh doslidzhenj u socialjnij psikhologii: [monografiya] / Anatolij V. Furman. – K.: Institut politichnoi i socialjnoi psikhologii, 2013. – 100 s.

20. Furman A.V. Paradigma yak predmet metodologichnoi refleksii / Anatolij V. Furman // Psikhologiya i suspiljstvo. – 2013. – №3. – S. 72–85.

21. Furman A.V. Psikhologiya Ya-koncepcii / A.V. Furman, O.Y. Gumenyuk. – Ljviv: Novij Svit-2000. – 2006. – 360 s.

22. Furman A. Nauka i praktika u roboti psikhologa, sociologa: mizh pravdoyu yj lukavstvom / A. Furman // Psikhologiya i suspiljstvo. – 2004. – №4. – S. 7–12.

23. Khjell L. Teorii lichnosti (Osnovnihe polozheniya, issledovaniya i primenenie) / L. Khjell, D. Zigler. – SPb: Piter, 1999. – 608 s.

24. Shtirner M. Edinstvennihyj i ego sobstvennostj / M. Shtirner. – Kharjkov: Osnova, 1994. – 559 s.

25. Yaspers K. Smisl i naznachenie istorii / K. Yaspers. – M. 1994. – 527 s.

АНОТАЦІЯ

Сабадуха Володимир Олексійович.

Психологія в умовах кризи знеособленого буття.

У статті досліджено місію психолога в умовах знеособленого буття людини й суспільства. Доведено, що причина методологічної кризи психології пов'язана з концептом “кожна людина – особистість”, який не відповідає дійсності і є філософсько-психологічним обґрунтуванням панування посередньої людини. Сформульовано Я-концепцію психолога на основі концепта ієрархії сутнісних сил людини.

Ключові слова: Я-концепція, місія, парадигма, особистість, сутнісні сили людини.

АННОТАЦИЯ

Сабадуха Владимир Алексеевич.

Психология в условиях кризиса обезличенного бытия.

В статье исследована миссия психолога в условиях обезличенного бытия человека и общества. Доказано, что причина методологического кризиса психологии связана с концептом “каждый человек – личность”, который не соответствует действительности и есть философско-психологическим обоснованием господства среднего человека. Сформулирована Я-концепция психолога на основе концепта иерархии сущностных сил человека.

Ключевые слова: Я-концепция, миссия, парадигма, личность, сущностные силы человека.

ANNOTATION

Sabadukha Volodymyr.

Psychology in Conditions of Crisis of Depersonalized Being.

The article analyzes the mission of a psychologist in condition of depersonalized being of a human and society. It has been proved that the reason of methodological crisis in psychology is connected with the concept “every person is a personality”, which is far from reality and is a philosophical-psychological substantiation of domination of an average person. The self-concept of a psychologist on the basis of concept of hierarchy of essential forces of a human has been formulated.

Key words: Self-concept, mission, paradigm, personality, essential forces of a human.

Надійшла до редакції 15.11.2013.